

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

664

MITAALA NA UFUNDISHAJI

Muda: Saa 3.

MAJIBU

Year: 2007

Maelekezo.

1. Karatasi hii ina sehemu **A**, **B** na **C**.
2. Jibu maswali **yote** katika sehemu **A** na maswali **mawili (2)** kutoka sehemu **B** na swali **moja (1)** kutoka sehemu **C**.
3. Sehemu **A** ina alama 36, sehemu **B** ina alama 40 na sehemu **C** ina alama 24.
4. Vifaa vya mawasiliano na vitu vyote visivyoruhusiwa **havitakiwi** ndani ya chumba cha mtihani.
5. Andika **namba yako ya mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

SEHEMU A (alama 36)

1. Eleza maana ya mitaala iliyojificha na toa mfano mmoja wa namna inavyoweza kuonekana shuleni.

Mitaala iliyojificha (au mtaala fiche) inahusu mafundisho, tabia, thamani, na imani ambazo wanafunzi kujifunza shuleni bila kufundishwa moja kwa moja au kwa mpangilio rasmi wa masomo.

Haya ni mambo yanayopakana kutokana na utamaduni wa shule, kanuni, miundo ya madaraka, au tabia za walimu na wafanyakazi wengine.

Mfano mmoja: Mwanafunzi kujifunza umuhimu wa kuwa mtii na kuheshimu mamlaka kwa sababu walimu huwakemea au kuadhibu wale wanaokiuka sheria za shule, badala ya kujifunza hilo katika somo la uraia.

2. Kwa nini jamii inachukuliwa kuwa msingi muhimu wa mitaala?

Jamii inachukuliwa kuwa msingi muhimu kwa sababu mtaala huzalisha raia ambao wanapaswa kuishi na kufanya kazi katika jamii hiyo. Hivyo, mtaala ni lazima uzingatie mahitaji na matatizo ya jamii husika.

Mtaala lazima uhakikishe unafundisha maadili, utamaduni, na desturi za jamii ili kuhifadhi utambulisho wa kitaifa na kijamii, na kurithisha vizazi vijavyo.

Pia, jamii inatoa maelekezo kuhusu aina ya ujuzi na stadi ambazo mwanafunzi anapaswa kupata ili kuchangia katika maendeleo ya kiuchumi na kijamii, kama vile stadi za kazi na teknolojia.

3. Taja na fafania kwa ufupi sifa tatu (3) za mwalimu anayetumia mbinu shirikishi za kufundishia.

- **Huruma na Utayari wa Kujifunza:** Mwalimu huyu huwa tayari kujifunza kutoka kwa wanafunzi wake na anakubali kukosolewa au kusahihishwa, na huwa na utayari wa kubadilisha mtindo wake wa kufundisha kulingana na mahitaji ya wanafunzi.
- **Mratibu na Mwongozo:** Badala ya kutoa majibu yote, mwalimu hupanga shughuli, hutoa nyenzo, na husimamia wanafunzi wakati wakijifunza wenyewe, akifanya kazi kama kiongozi wa mchakato wa ujifunzaji.
- **Mbunifu na Mwenye Zana Mbadala:** Mwalimu huyu hutumia zana nyingi mbalimbali (kama vile kadi, vifaa halisi, au picha) na huunda mazingira ya darasa yanayoruhusu majaribio na uchunguzi ili kuamsha shauku ya wanafunzi.

4. Onyesha umuhimu wa malengo ya somo katika uundaji wa andalio la somo.

Malengo ya somo huweka mwelekeo wa wazi na sahihi kwa mwalimu, yakielezea kwa nini somo linafundishwa na kile kinachotarajiwa mwanafunzi aweze kufanya baada ya kipindi.

Husaidia mwalimu kuchagua na kupanga maudhui ya somo na shughuli za kufundishia na kujifunzia zinazolingana na matokeo yanayotarajiwa, na hivyo kuhakikisha ufundishaji una tija.

Malengo hurahisisha kipengele cha tathmini kwa sababu hutoa vigezo vya kupima uelewa wa mwanafunzi. Mwalimu anaweza kuangalia kama malengo yaliyowekwa yametimizwa.

5. Fafanua tofauti kati ya mbinu ya majadiliano na mbinu ya maswali na majibu katika ufundishaji.

Mbinu ya majadiliano inahusisha kuzungumzia mada kwa kina ambapo wanafunzi hubadilishana mawazo, hutoa hoja, na hujenga uelewa kwa kushirikiana, na inaweza kuendeshwa kwa vikundi au darasa zima, ikilenga kufikia makubaliano au uelewa wa pamoja.

Mbinu ya maswali na majibu inahusisha mwalimu kuuliza maswali mahsusi kwa wanafunzi ili kupima uelewa wao wa mada au kuongoza fikira zao katika mwelekeo fulani. Inalenga kupata majibu sahihi na hutawaliwa zaidi na mwalimu.

6. Taja vigezo vinne (4) vinavyopaswa kuzingatiwa katika uchaguzi wa zana za kufundishia.

- Uhusika wa Maudhui: Zana inapaswa kuendana na maudhui ya somo na malengo ya somo yanayofundishwa.
- Upatikanaji na Gharama: Ni lazima zana iwe rahisi kupatikana katika mazingira ya shule au iweze kutengenezwa kwa gharama nafuu.
- Usalama na Urahisi wa Kutumia: Zana inapaswa kuwa salama kwa mwalimu na wanafunzi na iwe rahisi kuendeshwa au kuonyeshwa darasani.
- Kuvutia na Kusisimua: Zana inapaswa kuwavutia wanafunzi kimawazo na kuamsha shauku yao ya kujifunza kwa kutumia rangi, sauti, au muundo.

7. Kwa nini kazi ya nyumbani ni muhimu katika kujifunza kwa mwanafunzi?

Kazi ya nyumbani huwapa wanafunzi fursa ya kurudia na kuimarisha yale waliyojifunza darasani, hivyo kuimarisha ufahamu na kumbukumbu yao ya dhana za somo.

Inawakuza wanafunzi katika stadi za kujitegemea na kusimamia muda wao, kwani wanapaswa kupanga muda wa kufanya kazi hiyo bila usimamizi wa moja kwa moja wa mwalimu.

Huwezesha walimu kutathmini uelewa wa mwanafunzi nje ya mazingira ya darasa na kutambua maeneo wanayohitaji msaada zaidi.

8. Eleza dhana ya mitaala kama bidhaa na mitaala kama mchakato.

Mitaala kama bidhaa) inachukulia mtaala kama mpangilio uliokamilika na uliowekwa wazi (kama vile kitabu cha mtaala) ambapo lengo kuu ni kufikia malengo yaliyotajwa mwishoni mwa mchakato, na inazingatia zaidi matokeo yanayoonekana.

Mitaala kama mchakato inazingatia shughuli za kufundishia na kujifunzia darasani, ikiamini kwamba njia ya kujifunza ndiyo muhimu zaidi. Inahimiza majadiliano, ugunduzi, na uelewa wa kibinafsi, badala ya kukariri tu.

9. Orodhesha hatua tatu (3) za msingi zinazofuatwa katika ukuzaji wa mitaala.

1. Uundaji wa Malengo na Maudhui: Hii inahusisha kuweka malengo ya jumla na mahsusi ya mtaala na kuchagua maudhui yanayolingana na malengo hayo, ikizingatia misingi ya jamii, kisaikolojia, na kifalsafa.
2. Utekelezaji wa Mtaala: Hii inahusisha kufundisha rasmi mtaala darasani, ambapo walimu wanatumia mbinu na zana walizozichagua ili kuwafikishia wanafunzi maudhui ya somo.
3. Tathmini ya Mtaala: Hii inajumuisha kukusanya data kuhusu ufanisi wa mtaala, ikiangalia kama malengo yamefikwa na kutoa mapendekezo ya marekebisho (mrejesho) kwa ajili ya kuboresha mtaala.

SEHEMU B (alama 40)

10. Fafanua athari tano (5) zinazoweza kumpata mwanafunzi anayefundishwa na mwalimu anayetumia njia ya mhadhara pekee.

- **Upungufu wa Uelewa wa Kina:** Mwanafunzi hukosa fursa ya kuchambua na kujadili maudhui, hivyo uelewa wake huishia katika kukumbuka tu na kukosa uwezo wa kutumia maarifa hayo katika kutatua matatizo.
- **Kupoteza Motisha na Kuzeeka Akilini:** Njia ya mhadhara ni inayomweka mwanafunzi kama mpokeaji asiyeshiriki, jambo linaloweza kusababisha kuchoka na kupoteza shauku ya somo.
- **Ukuzaji Duni wa Stadi za Mawasiliano:** Mwanafunzi hakuzi stadi za kujieleza, kutoa hoja, au kushirikiana kwa sababu hapewi nafasi ya kuzungumza au kufanya kazi za vikundi darasani.

- **Kutofautisha Mahitaji Tofauti:** Mhadhara huangazia kasi moja ya kufundisha kwa wanafunzi wote, na hivyo kushindwa kuwahudumia wale wenye uwezo wa juu (wanaohitaji changamoto) au wale walio nyuma (wanaohitaji msaada zaidi).
- **Kutegemea Zaidi Mwalimu:** Mwanafunzi hajifunzi kujitegemea katika kujitafutia maarifa au kutatua matatizo, kwani huamini kuwa jibu sahihi litatoka kwa mwalimu tu.

11. Jadili namna mwalimu mwanafunzi anavyoweza kutumia mafunzo ya vitendo kujiboresha kitaaluma.

Mwalimu mwanafunzi anapata fursa ya kutumia nadharia za ufundishaji alizojifunza chuo kikuu katika mazingira halisi ya darasa, hivyo kuziba pengo kati ya nadharia na vitendo kwa kujua ni nini kinafanya kazi na nini hakifanyi kazi.

Hukabiliana na matatizo halisi ya ufundishaji (kama vile wanafunzi wenye nidhamu mbaya, uhaba wa zana, au darasa lenye watu wengi), na hivyo kujifunza kubuni mikakati ya utatuzi ambayo haikufundishwa katika vitabu.

Anapata mrejesho wa moja kwa moja na ushauri wa kitaalamu kutoka kwa walimu wazoeifu (wasimamizi) na mhakiki, hali inayomwezesha kurekebisha makosa yake mara moja na kuboresha mbinu zake za kufundishia kabla hajahitimu.

Hujenga uwezo wa kupanga na kuandaa nyaraka za ufundishaji, kama vile maandalio ya somo na azimio la kazi, ambazo ni stadi muhimu za kitaaluma zitakazomsaidia katika kazi yake yote.

Anajifunza kutumia zana mbalimbali za kufundishia zinazopatikana shuleni na kuwa mbunifu katika kutengeneza zana mbadala, jambo linaloimarisha ubora wa ufundishaji wake.

12. Fafanua vipengele vinne (4) vinavyounda azimio la kazi na taja umuhimu wa kila kipengele.

- **Muda/Wiki:** Hii huonyesha wiki au kipindi cha muda ambacho maudhui yaliyotajwa yatashughulikiwa.
 - Umuhimu: Husaidia kugawa maudhui sawasawa kwa muda uliopangwa, kuhakikisha mtaala unamalizika kwa wakati, na kuondoa uwezekano wa kukimbizana na muda mwishoni mwa muhula.
- **Mada Kuu na Mada Ndogo:** Haya ni maudhui halisi ya somo ambayo yanapaswa kufundishwa.
 - Umuhimu: Huweka wazi yale yote yanayopaswa kufundishwa kwa muhula mzima, na huwezesha mwalimu kuhakikisha kuwa hakuna mada muhimu inayorukwa.

- **Malengo ya Somo:** Huu ni utabiri wa kile wanafunzi wanapaswa kujua, kuelewa, au kufanya baada ya kufundishwa mada husika.
 - Umuhimu: Huipa kazi mwelekeo wazi na humsaidia mwalimu kujipanga kwa ajili ya tathmini ya mwisho wa somo.
- **Zana za Kufundishia:** Hii inajumuisha vifaa vinavyotumika kusaaidia utekelezaji wa somo.
 - Umuhimu: Husaidia mwalimu kujitayarisha mapema na kukusanya rasilimali zote zinazohitajika, na kuimarisha uelewa wa wanafunzi kupitia vitendo au picha.

13. Tunga malengo manne (4) ya utendaji kwa somo la Kiswahili kwa darasa la nne.

Somo: Kiswahili (Sarufi – Aina za Nomino)

1. Mwanafunzi ataweza kutaja aina tatu (3) za nomino zinazopatikana katika sentensi za Kiswahili.
2. Mwanafunzi atachagua na kuorodhesha nomino zote katika kifungu cha habari cha maneno 50.
3. Mwanafunzi ataunda sentensi mbili (2) zenye nomino za kawaida na nomino za pekee.
4. Mwanafunzi atabainisha tofauti kati ya nomino za pekee na nomino za kawaida kwa kutumia mifano miwili (2) halisi.

SEHEMU C (alama 24)

14. Jadili namna zana za kidijitali zinavyoweza kuongeza ufanisi katika ufundishaji na ujifunzaji darasani.

Zana za kidijitali, kama vile video za kielimu, programu za uigaji, au michezo ya kielimu, huruhusu maudhui magumu kuonyeshwa kwa urahisi kupitia picha, michoro, na mienendo. Hii huwezesha uelewa wa haraka na ubora wa ujifunzaji kwa wanafunzi wa mitindo tofauti ya kujifunza.

Zinawezesha kujifunza kwa kasi ya mwanafunzi binafsi, kwani programu nyingi za kidijitali huweza kufuatilia maendeleo ya kila mwanafunzi na kumpa mazoezi yanayolingana na kiwango chake, tofauti na ufundishaji wa mwalimu kwa darasa zima.

Zinaboresha ushiriki wa wanafunzi na kuongeza motisha kwa sababu vifaa kama vile kompyuta na mbao za kidijitali ni vyenye kuvutia na ni shirikishi. Wanafunzi wanahisi wanahusika katika mchakato wa ujifunzaji na hawaishiwi na hamu.

Husaidia katika kuhifadhi na kushiriki rasilimali za masomo kwa urahisi. Mwalimu anaweza kupata na kutumia nyenzo nyingi za ufundishaji zinazopatikana mtandaoni, na wanafunzi wanaweza kufikia maudhui wakati wowote kwa ajili ya kudurusu.

15. Fafanua jinsi mwalimu mzoefu anavyoweza kudhibiti darasa lenye wanafunzi wengi na bado akafanya ufundishaji uwe na matunda.

Mwalimu mzoefu anaweza kutumia mbinu ya kazi za vikundi vidogo ambapo darasa linagawanywa katika makundi yenye jukumu maalum. Hii hupunguza idadi ya wanafunzi wa kuwahudumia kwa wakati mmoja, huongeza ushiriki wa kila mwanafunzi, na huwezesha ujifunzaji wa wenzao.

Huunda na kuweka wazi sheria za darasa na taratibu za kawaida (k.m., namna ya kuwasilisha kazi, namna ya kuomba ruhusa ya kwenda chooni), na anazisimamia kwa uthabiti. Hii huondoa mkanganyiko na hutumia muda mfupi kudhibiti tabia, na kuacha muda mwingi kwa ajili ya kufundisha.

Hutumia mikakati ya kuwatambua wanafunzi wote (k.m., kutoa sifa kwa wanafunzi walio kimya au kuita majina kwa nasibu) na huwahamasisha wale wasioshiriki kwa kuwapa kazi mahsusi. Hii huhakikisha hakuna mtu anayeachwa nyuma na hupunguza fujo zinazosababishwa na kuchoka.

Hupanga maandalio ya somo yanayojumuisha shughuli za haraka na za vitendo (k.m., maonyesho ya dakika 3, maswali ya haraka ya kujibu) ili kuwaweka wanafunzi wote chonjo na kuzuia nafasi ya kutokuwa na shughuli.

16. Eleza umuhimu wa tathmini shirikishi katika mchakato wa ufundishaji na ujifunzaji.

Tathmini shirikishi huongeza uwajibikaji na umiliki wa wanafunzi katika mchakato wa kujifunza, kwani wanahusika katika kuweka vigezo vya tathmini au kujipima wenyewe. Hii huwafanya wajibidiishe zaidi kufikia malengo waliyojiwekea au yale waliyokubaliana.

Hutoa mrejesho wa kina na wa pande zote (kutoka kwa mwalimu, wenzao, na mwanafunzi mwenyewe) kuhusu utendaji wa mwanafunzi. Mrejesho huu hautazami tu makosa, bali pia huonyesha maeneo ya kuboresha na huimarisha ujifunzaji.

Inakuza stadi za kufikiri kwa kina na kujichunguza kwa sababu wanafunzi wanapaswa kutathmini kwa makini kazi zao na kazi za wenzao kwa kutumia vigezo vilivyowekwa.

Inahakikisha mbinu za ufundishaji wa mwalimu ni mwafaka, kwani mwalimu anapata taarifa za moja kwa moja kuhusu ni kiasi gani cha somo kimeeleweka na wanafunzi. Hii humsaidia kufanya marekebisho ya ghafla au kupanga ufundishaji upya.